

УДК 377.8:134

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2026.1.4>

О. Н. ДЕМ'ЯНЧУК

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання,

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка, м. Кременець, Тернопільська область, Україна

Електронна пошта: demianchukoleksandr@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-6530-5759>

ІННОВАЦІЙНІ ОСНОВИ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

У статті здійснено ґрунтовне осмислення теоретико-методологічних засад застосування компетентнісного підходу в системі професійної підготовки майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти. Обґрунтовано актуальність упровадження компетентнісної парадигми як провідного орієнтиру модернізації сучасної дизайн-освіти в умовах інтеграції у європейський та світовий освітній простір. Проаналізовано концептуальні положення компетентнісного підходу, зокрема його спрямованість на формування інтегральних, загальних і фахових компетентностей, здатності до творчої діяльності, професійного саморозвитку та адаптації до динамічних змін соціокультурного середовища, що становить фундаментальне підґрунтя даного дослідження.

Особливу увагу приділено проблемам розвитку дизайн-освіти крізь призму наукових досліджень вітчизняних учених, які розглядають дизайн-освіту як самостійну сферу науково-педагогічної діяльності. У цьому контексті проаналізовано підходи до обґрунтування та систематизації наукових знань щодо використання педагогічного потенціалу дизайн-освіти у процесі формування професійної та особистісної ідентичності дизайнера. Визначено потенційні можливості дизайну як міждисциплінарного феномена у вдосконаленні змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх фахівців.

Автор статті здійснює та уточнює формулювання провідних понять і категорій дослідження, проаналізовано структуру та зміст культурно-освітнього простору дизайн-освіти, а також окреслено основні напрями її розвитку з урахуванням компетентнісних орієнтирів. Доведено, що реалізація компетентнісного підходу сприяє підвищенню якості професійної підготовки дизайнерів, забезпечує цілісність освітнього процесу та його відповідність сучасним вимогам ринку праці й суспільства.

Автор порушує у публікації питання сучасних процесів інтеграції України до світового співтовариства, акцентуючи увагу на їх впливі на трансформацію національної системи освіти. Наголошується, що євроінтеграційні та глобалізаційні тенденції зумовлюють необхідність оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки фахівців, зокрема у сфері дизайн-освіти. У цьому контексті інтеграція України розглядається як чинник гармонізації освітніх стандартів із міжнародними вимогами, упровадження інноваційних педагогічних підходів та забезпечення академічної мобільності, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних випускників на світовому ринку праці.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутній дизайнер, компетентнісний підхід, тенденції розвитку дизайн-освіти, навчально творча діяльність.

Вступ. В умовах становлення ринкових відносин постала необхідність у підготовці значної кількості фахівців, спроможних зробити вітчизняну продукцію конкурентоздатною, внаслідок удосконалення її естетичних якостей. Від забезпеченості провідних галузей народного господарства висококваліфікованими кадрами істотно залежить успішність вирішення цього надважливого завдання. Відтак загострюється увага до професійної підготовки дизайнерів, її структури, змісту й організації.

Особливої актуальності на сучасному етапі набуває проблема виявлення та характеристики тенденцій розвитку системи професійної підготовки дизайнерів в Україні як невід'ємної складової загальної системи вищої освіти та дієвого фактора розвитку проектної культури суспільства. Наукові інтереси сучасних дослідників зосереджено у розрізі проблеми формування професійної компетентності фахівців різних професій, зокрема педагога-дизайнера. Нині вимоги до випускників вищих навчальних закладів, сформульовано не тільки

у форматі «знань» студентів, а й у способах майбутньої професійної діяльності («вміння», «здатність», «готовність»). У проєкції ж на майбутнього педагога-дизайнера йдеться про такі особливі результати в системі його професійної підготовки, у межах яких знання є необхідною, але недостатньою умовою досягнення високої якості освіти

Поставлення проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства особисто зорієнтована парадигма освіти висуває нові вимоги до здійснення освітнього процесу. Значна увага звертається на розкриття потенціалу кожної людини, підготовки її до саморозвитку, самовизначення та самореалізації. На професійну діяльність учителя покладена відповідальність за інтелектуальний та морально-естетичний розвиток підрастаючого покоління, забезпечення якого залежить від того, наскільки адекватно є його професійна підготовка відповідно до вимог, поставлених суспільством перед системою державної освіти. Професійно компетентний педагог – це нагальна потреба освіти XXI століття, оскільки завданням сучасної освіти є формування компетентісно підготовленої молоді до життя у суспільстві.

Концептуальні положення сучасної освітньої політики обумовлюються створенням умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні поколінь людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом усього життя, оберігати й примножувати цінності національної культури і громадянського суспільства, розвивати й зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну і правову державу як невід’ємну складову європейської та світової спільноти.

Актуальним і вкрай важливим питанням сьогодні є інтеграція України до світового співтовариства, де широкі можливості міжнародного спілкування і співробітництва сприятимуть підвищенню інтересу щодо обміну духовними цінностями з країнами Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням і впровадженням компетентісного підходу в систему освіти займаються протягом кількох десятиліть. Серед них – В. Бурзанова, С. Вітлицька, С. Горбенко, І. Зимня, В. Коваль-

чук, Н. Лисенко, Лі Чуньпен, В. Луговий, Г. Назаренко, О. Олексюк, Л. Пастушенко, В. Радкевич, О. Савченко, Цзян Хепін, О. Фурса, Е. Фромм, М. Voman, С. Rogersta in. При цьому вітчизняні та зарубіжні вчені пропонують власне бачення сутності й особливостей компетентісного підходу.

Аналіз наукових досліджень, які стосуються проблеми формування складових професійної компетентності майбутнього дизайнера (С. Алексєєва, Л. Оружа, В. Сидоренко та ін.), свідчить про недостатнє науково-методологічне обґрунтування використання компетентісного підходу у дизайнерських школах України. Досвід його впровадження виключно фрагментарний, бо нині в більшості дизайнерських шкіл домінує функціональний підхід – формування здатності студентів до певних видів роботи, а не готовності до якісного виконання функцій майбутньої фахової діяльності як основи професійної компетентності.

Мета статті – визначення базових професійних компетентностей майбутніх дизайнерів, а також перевірка педагогічних умов їх формування у процесі опанування студентами фахових дисциплін. Завдання статті полягає в тому, щоб розробити організаційні основи впровадження компетентісного підходу у процес професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Результати та дискусії. Внаслідок аналізу досліджень встановлено існування як широкого, так і вузького тлумачення поняття «компетентність». У широкому сенсі поняття «компетентність» тлумачать як ступінь зрілості людини, що допускає певний рівень особистісного розвитку й забезпечує індивіду можливість успішно реалізовуватися в суспільстві. У вузькому ж сенсі *компетентність* тлумачать як діяльнісну характеристику, тобто ступінь залучення людини до діяльності, що передбачає ціннісне ставлення до останньої.

Отже, *компетентність* є готовністю та здатністю людини діяти в будь-якій галузі. Основні групи компетентностей, якими повинна володіти людина для повноцінного існування в умовах сучасного життя, сформульовано Радою Європи 1996 року:

– соціальні – пов’язані з готовністю брати на себе відповідальність, бути активним у прийнятті рішень, у суспільному житті, у вирі-

шенні конфліктів, у функціонуванні та розвитку демократичних інститутів суспільства;

– полікультурні – стосуються розуміння несхожості людей, взаємоповаги до їхньої мови, релігії, культури тощо;

– комунікативні – передбачають опанування важливим у роботі і суспільному житті ефективним усним і писемним спілкуванням, оволодіння кількома мовами;

– інформаційні – зумовлені зростанням ролі інформації а сучасному суспільстві й передбачають оволодіння інформаційними технологіями, уміннями здобувати, критично осмислювати й послуговуватися різноманітною інформацією;

– саморозвитку і самоосвіти – пов'язані з потребою й готовністю постійно навчатися як у професійному плані, так і в особистому й суспільному житті;

– інші – реалізуються у прагненні та здатності до раціональної продуктивної, творчої діяльності.

Підтримуємо міркування О. Власової, що «компетентності є інтегрованим результатом активної діяльності вчителів та учнів. Вони формуються насамперед на основі опанування учнями змістом сучасної освіти під керівництвом педагога. Формування їх в учня доцільно вважати основним показником результативності педагогічної праці вчителя, вихователя, об'єктивним індикатором його професійної компетентності» [Власова: 323].

Отже, на підставі світоглядних позицій і переконань учених, можна дійти до висновку, що компетентність є адекватною орієнтацією людини в різних галузях її діяльності: роботі, навчанні, культурі, політиці, здоров'ї, освіті.

Таким чином, головне завдання дизайн-освіти, за переконаннями дослідників, формування дизайнерської культури, яка в сучасному суспільстві позиціонується як одна з базових форм сукупної організуючої і перетворювальної діяльності. Тенденції розвитку дизайн-освіти змінюються узв'язку з тим, що виникають нові умови і форми взаємодії людини та проектної культури. Розвиток культури особистості, потреба суспільства в її індивідуальній своєрідності, творчому потенціалі за таких умов, як правило, декларується, але впровадження відпо-

відних програм, методик і педагогічних технологій – гальмується.

Нині найбільш ефективною формою організації навчально-творчої діяльності, яка забезпечує високий рівень ініціативності майбутніх дизайнерів, є органічне поєднання індивідуальної та групової форм занять. Експериментальні дослідження С. Алексєєвої, Л. Оружої, В. Сидоренка переконують, що важливо забезпечити всебічний характер спілкування між студентами, можливість емоційно пережити їхні творчі знахідки чи невдачі. Кількісні результати емпіричних досліджень, як вітчизняних, так і зарубіжних учених підтверджують положення про необхідність обов'язкової діяльності майбутніх дизайнерів у малих групах, що сприяє формуванню мотивів саморозвитку ініціативності, творчих амбіцій, уміння інтегровано використовувати власні знання та досягнення однокласників у розв'язанні певного творчого завдання.

У багатьох сучасних виданнях (М. Davis, J. Gervais) публікуються методичні розробки, статті, в яких представлено розроблений окремими дослідниками чи колективами досвід викладання, висувуються пропозиції щодо використання інноваційних технологій у дизайн-освіті, результати досліджень із проблеми створення оптимальних педагогічних умов професійної підготовки дизайнерів у системі вітчизняної дизайн-освіти (В. Радкевич та ін.).

На важливість формування і розвитку ініціативності майбутнього дизайнера у навчально-творчій діяльності звернув увагу О. Трошкін. Автор наголосив на проблемі створення педагогічних умов розвитку ініціативності, яка посилюється в умовах державного і регіонального замовлення на фахівців-дизайнерів, готивих до активного творчого вдосконалення видів і графічних форм реклами, художнього-естетичного оформлення систем «людина-машина», місць відпочинку людей тощо.

Авторська модель дослідникамає три компоненти:

1) спрямованість особистості на виявлення ініціативності у виконанні образотворчого завдання;

2) активність та енергійність у моделюванні шляхів розв'язання творчого завдання;

3) самостійна реалізація особистісного почину у навчально-творчій діяльності [Трошкін: 12].

Дослідник обґрунтовує вибір цих компонентів необхідністю врахування психологічної та практичної готовності майбутніх дизайнерів до ініціювання варіантів розв'язання творчих завдань. Показники сформованості зазначених компонентів ініціативності були класифіковані ним на інтегративній та функціональній основах.

Висновки. Отже, ініціативність дизайнера проявляється в межах його творчої, зокрема, художньої активності. Художня активність у професійній діяльності митця-дизайнера пов'язана, перш за все, зі сприйняттям ескізу моделі, своєрідного мальовничого образу, і містить потребу його «подвоєння» шляхом відтворення в пластичній структурі матеріалу. Сприймаючи художньо-образну структуру, дизайнер стає співучасником художньо-творчого процесу, вільно долучаючись до художньої цінності моделі, вступаючи з нею в ідеальне (уявне) спілкування. Втілюючи свою

творчу енергію у відтворюваний художній образ моделі, дизайнер разом із художником «опредмечує» себе в цій моделі. Така здатність неможлива без розвиненого образно-асоціативного мислення, емпатії, інтуїції, образності сприйняття і пам'яті, багатства уяви, яскравості безпосередніх вражень, розвиненого зорового реалізатора, що створює адекватні відчуття художнього смаку.

Таким чином, розвиток дизайн-освіти прямо залежить від детермінації економічних, художньо-естетичних, психолого-педагогічних проблем, які виникають у процесі розвитку дизайну і системи дизайн-освіти. Така детермінація обумовлює закономірність: чим тісніше стає зв'язок між економічними чинниками розвитку дизайну і психолого-педагогічними умовами реалізації компетентісного підходу в системі професійної підготовки майбутніх дизайнерів, тим виразніше виявляється тенденція до зростання художньо-естетичного рівня дизайнерської продукції і визнання національного дизайнерського продукту на внутрішньому і зовнішньому ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч. посібн./О. І. Власова. Київ: Либідь, 2005. 400 с.
2. Оружа Л. В. Підготовка майбутніх фахівців з дизайну у вищому навчальному закладі: дис. канд. пед. наук. 13.00.04. Київ: 2011. 180 с.
3. Радкевич В. О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю: монограф. К.: УкрІНТЕЛ, 2010. 424 с.
4. Трошкін О. В. Педагогічні умови розвитку ініціативності майбутніх дизайнерів у процесі навчально-творчої діяльності: автореф. дис. д-ра. пед. наук: 13.00.04. Луганський нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2004. 20 с.
5. Фурса О. О. Тенденції розвитку дизайн-освіти в Україні: монограф. за наук. Ред. В. Ф. Орлова. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2012. 448 с.
6. Davis, M. Examining and improving inclusive practice in institutional academic integrity policies, procedures, teaching and support. *International Journal for Educational Integrity*. 2022. Volume 18. <https://doi.org/10.1007/s40979-022-00108-x>
7. Gervais, J. The operational definition of competency-based education. *The Journal of Competency-Based Education*, 2016. 1(2), 98–106. <https://doi.org/10.1002/cbe2.1011>

REFERENCES

1. Vlasova O.I. (2005) Pedagogichna psikhologhiia: navch. posibn. [Pedagogical Psychology: textbook]. Kyiv: Lybid, 400 p. [in Ukrainian].
2. Oruzha L.V. (2011). Pidhotovka maibutnix fakhivtsiv z dyzainu u vyshchomu navchalnomu zakladi [Preparation of Future Design Specialists in Higher Education Institution]: Ph.D. thesis in Pedagogical Sciences. 13.00.04. Kyiv: 180 p. [in Ukrainian].
3. Radkevych V.O. (2010) Teoretychni i metodychni zasady profesiinoho navchannia u zakladakh proftekhsivty khudozhnoho profilu. [Theoretical and Methodological Foundations of professional training in professional education institutions of art profile]: monograph. edited by N.h Nychkalo. Kyiv: UkrINTEL, 424 p. [in Ukrainian].
4. Troshkin, O.V. (2004) Pedagogichni umovy rozvytku initsiatyvnosti maibutnix dyzaineriv u protsesi navchalno-tvorchoi diialnosti. [Pedagogical conditions for the development of initiative of future designers in the process of

educational and creative activity]: Abstract of doctor of pedagogical sciences dissertation: 13.00.04. Taras Shevchenko Luhansk national Pedagogical University. Luhansk, 20 p. [in Ukrainian].

5. Fursa, O.O. (2012). *Tendentsii rozvytku dyzain-osvity v Ukraini*. [Trends in the development of design education in Ukraine]: monograph. Luhansk: «Noulidge» Publishing, 448 p. [in Ukrainian].

6. Davis, M. (2022). Examining and improving inclusive practice in institutional academic integrity policies, procedures, teaching and support. *International Journal for Educational Integrity*. Volume 18. <https://doi.org/10.1007/s40979-022-00108-x>

7. Gervais, J. (2016). The operational definition of competency-based education. *The Journal of Competency-Based Education*, 1(2), 98–106. <https://doi.org/10.1002/cbe2.1011>

O. N. DEMIANCHUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Professor at the Department of Art Disciplines and Methods of Their Teaching,

Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy, Kremenets, Ternopil region, Ukraine

E-mail: demianchukoleksandr@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-6530-5759>

INNOVATIVE FOUNDATIONS OF THE COMPETENCE APPROACH IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION FOR FUTURE DESIGNERS

Theoretical and methodological aspects of the usage of competence approach in the systems of professional education of the future designers are reviewed in the article. The main conceptual principles of the competence approach in the system of professional education are analyzed.

The problems of development of design education have been considered in the context of scientific research by representatives of domestic design education as a sphere of scientific activity regarding the substantiation and systematization of scientific knowledge about the use of the pedagogical potential of design education in shaping the personality of a designer and the potential opportunities of design in improving the system of professional training of designers. The formulation of leading concepts and categories has been carried out, the structure and content of the cultural and educational space have been analyzed, as well as the directions of development of design education.

It has been proven that effective solving of these tasks in the preparation of future design professionals is possible only based on the creation of a multilevel model of professional training for designers, active implementation of innovative technologies, non-standard forms and methods of work with students in educational institutions, individual approach to each future specialist, who most fully demonstrates creative abilities in design activities. The search for new meaningful aspects of future designers' training, based on innovative ideas of their implementation, is successful due to the close connection between education, science, and industry.

It is worth considering that the step-by-step training of specialists is expediently carried out in educational-scientific-production complexes, which are a system of organically interconnected educational institutions, research institutions, production enterprises, and organizations subordinated to a common goal. The number of levels in the educational-scientific-production complex depends on the complexity and nature of the profession, social requirements, and regional conditions. Each level has a specific purpose and tasks and at the same time is a component of continuous professional education; at each level, different training periods are established depending on the complexity of the profession, education, qualifications, and social experience of students. Step-by-step training of specialists necessitates the need for new approaches to scientific and methodological support of the educational process.

Key words: professional competence, future designer, competence approach, tendencies of the design education, educational creative activity.

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 05.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

